

connexions

Més enllà de les ideologies: les cosmovisions socials

vista prèvia >

Vivim en societats polaritzades. Sovint des de l'esfera política s'atja aquesta polarització, un fet que succeeix a partir de tensionar la població des de valors i marcs mentals. El que als EUA s'ha definit com a «guerres culturals». Per què passa això? Quins són els elements que les provoquen?

Les cosmovisions socials són aquelles estructures de valors que enquadren la població i els hi donen un marc des d'on interpretar la realitat. Saber entendre-les esdevé essencial per a la transformació social.

Jaume López

Polítolleg, expert en cosmovisions socials. Professor associat a la UPF

@lopezjaume

Per què els màxims nivells de vot a Vox, a Barcelona, es donen al mateix temps als barris més rics i als més pobres? Per què Donald Trump connecta amb una part tan important, interclassista, de la societat nord-americana? Per què en algunes comarques Aliança Catalana és votada —amb la boca petita— per antics votants d'ERC? I, a un altre nivell, per què tothom està d'acord amb els disset Objectius de Desenvolupament Sostenible? Segur que tothom que hi està d'acord els interpreta igual?

Què tenen en comú aquestes preguntes? En primer lloc, la seva rellevància i la dificultat de ser contestades amb les eines d'anàlisi actuals. Aborden temes transcendents i actuals, però ens costa trobar-hi una resposta coherent i compartida amb els enfocaments habituals. En segon lloc, sembla que abonen la intuïció que les classes socials i les ideologies —esquerra-dreta— han perdut part del seu potencial explicatiu.

Aquest article vol plantejar una tercera connexió: aborden uns fenòmens que es poden explicar millor si es tenen en compte les cosmovisions socials.

Què són les cosmovisions socials?

El concepte «cosmovisió social» —*worldview* en anglès— fa referència a la manera com veiem i interpretem políticament el món que ens envolta. És un conjunt de creences, valors i perspectives, lògicament vinculades, que guien la nostra comprensió de la realitat social.

La cosmovisió ens ajuda a donar sentit a la nostra experiència social i a prendre posicions. Cada persona té la seva pròpia cosmovisió, influenciada per la cultura, l'educació i les experiències de vida personals. Es tracta d'una perspectiva individual inconscient, és a dir, un marc cognitiu —*frame* psicològic— des del qual elaborem els nostres judicis sobre el que és «normal» en l'àmbit social, i en què es fonamenten els nostres posicionaments polítics. Com que és una perspectiva inconscient no acostumem a parar-hi atenció ni a qüestionar-la, a diferència dels debats ideològics. De fet, tendim a pensar que tothom qui és «raonable» veu el món com nosaltres.

Ho podem resumir, doncs, amb tres idees: Una cosmovisió social és 1) un

marc cognitiu inconscient, un «filtre», un sistema de valors-tipus amb la seva lògica interna; 2) des del qual tothom interpreta, actua i avalua allò que succeeix en l'àmbit públic o sociopolític; 3) d'ella se'n deriva el que hom assumeix com a normal i esperable —és a dir, just— que facin les institucions públiques i, per tant, aquelles opcions mereixedores del nostre suport.

Tot i que la cosmovisió és individual, podem agrupar les persones d'acord amb la seva cosmovisió predominant. De la mateixa manera que cada persona té uns ingressos econòmics específics i únics, però podem agrupar les persones en classes socials, també podem fer el mateix i agrupar les persones per la similitud de les seves cosmovisions.

D'aquesta manera, la cosmovisió social ve a afegir-se a altres eixos d'anàlisi social o indicadors habituals que acostumem a tenir en compte quan aborem les preguntes que inicien aquest text o dissenyem les polítiques públiques: l'edat, el gènere, el nivell de formació o la classe social. No tenir en compte les cosmovisions ens fa perdre molta informació. De

En les societats occidentals conviuen quatre cosmovisions d'impacte social

fet, probablement siguin el millor indicador sociopolític per preveure comportaments socials o com rep la ciutadania una política pública, passen per davant de la resta d'indicadors clàssics com pot ser la classe social, entre d'altres.

Quatre cosmovisions socials

Tot i que es tracta d'un camp de recerca nou, a poc a poc es va ampliant l'evidència empírica que coincideix a considerar que en les societats occidentals conviuen quatre cosmovisions d'impacte social.¹ Les podem anomenar pretradicional, tradicional, moderna i postmoderna evocant moments històrics de predomini o creació de les idees que suposen els

seus respectius nuclis fonamentals. A aquestes quatre cal, probablement, afegir-ne una cinquena molt minoritària i amb baixa incidència sobre les situacions polítiques anomenada «integral».²

Cosmovisió pretradicional

A aquesta cosmovisió el món de la política institucional li és totalment aliè, perquè els límits del seu marc de referència són el clan, és a dir, les persones concretes a qui es coneix o que tenen relació directa amb les persones conegudes. El món social comença i acaba aquí. I és des d'aquí que es jutja qualsevol acció de les institucions. En altres paraules, el criteri de justícia se centra a considerar la bondat o no d'una mesura per l'impacte directe sobre el clan, entenent que la resta de la societat està formada pels «altres». Es vincula a una forma de pensament poc crítica on és molt present com a forma de coneixement una concepció

de la religiositat poc dogmàtica i sovint emparentada amb el pensament màgic o supersticiós.

Els valors predominants estan marcats per aquest doble component, des del qual es desenvolupa una gran fidelitat al grup, per sobre de qualsevol altre compromís social, i una concepció de la justícia vinculada a l'acció i la valentia. Per resumir, una cosa és bona si és bo per a mi, o per als meus, i lluitaré per oposar-me a qualsevol cosa que l'ataqui. Aquesta cosmovisió és numèricament petita a Occident i, per les raons abans esmentades, no té incidència política directa; tanmateix, es tracta d'una cosmovisió que contribueix a generar molts conflictes i té una gran incidència en alguns serveis públics com, per exemple, serveis socials i serveis penitenciaris.

Cosmovisió tradicional

La cosmovisió tradicional amplia el seu marc de referència cívica: on en els pretradicionals hi havia el clan, per als tradicionals hi ha la nació —interpretada en un sentit molt restrictiu. Aquesta diferència té un gran impacte i va acompanya-

1 BECK (et al.), *Spiral Dynamics in Action: Humanity's Master Code*; DE VRIES; PETERSEN, «Conceptualizing sustainable development. An assessment methodology connecting values, knowledge, worldviews and scenarios»; DE WITT (et al.), «A new tool to map the major worldviews in the Netherlands and USA, and explore how they relate to climate change»; HETHERINGTON; WEILER, *Prius or Pickup? How the Answers to Four Simple Questions Explains America's Great Divide*; NILSON (et al.), «Beyond 'Liberals' and 'Conservatives': Complexity in Ideology, Moral Intuitions, and Worldview Among Swedish Voters». Aquestes agrupacions també es poden inferir de l'anàlisi de conglomerats de l'*Enquesta Sobre Civisme i Valors a Catalunya*. Vegis TORMOS, *Els valors dels catalans. Àmbits, perfils i perspectiva comparada*.

2 Des de la cosmovisió integral, entre d'altres característiques, es comprenen les aportacions positives de cadascuna de les cosmovisions i es busca integrar-les assumint que «tothom fa el que pot amb el que sap/entén».

La preservació, el no canvi, és un valor en sí mateix en la cosmovisió tradicional perquè s'interpreta que la identitat col·lectiva ha quedat fixada històricament

da d'un replantejament de valors substancial. La identificació amb la nació suposa un salt d'empatia molt gran: considerar iguals a persones que hom no coneix, i ja no només els que viuen a prop o la família extensa, sempre que siguin compatriotes. S'espera que la societat i la política siguin espais per a l'enfortiment de les normes que defineixen estrictament al grup, però també a les persones. Perquè un «bon ciutadà», fins i tot una «bona persona», és la que encaixa amb les normes d'identitat del grup que la política busca preservar per sobre de tot.

De fet, la preservació, el no canvi, és un valor en sí mateix perquè s'interpreta que la identitat col·lectiva ha quedat fixada històricament. I aquesta història ve lligada amb unes institucions i creences religioses col·lectives que, a diferència de la cosmovisió pretradicional, ja no s'interpreten més o menys «a la carta» segons l'individu, sinó que conformen un corpus de normativitat ben estructurat i inamovible, sacralitzat i fora de l'abast de la crítica. Normes i principis passen per davant de qualsevol esperit crític i, si cal, del raonament científic.

Tot plegat, situa la individualitat com un valor marginal, atès que el que s'espera de l'individu és la «conformació» a la norma social, inamovible. Qualsevol intent de reforma és percebut com un atac als valors a defensar des de l'esfera pública. Alhora que la justícia es concep com un principi per defensar legítimament «els nostres» enfront de la resta, amb una delimitació social clara. Ara bé, tot i que, com s'ha dit, la individualitat té un espai marginal, això no s'aplica a les persones que lideren, que reben una admiració i una fidelitat d'una gran intensitat, difícil de trencar. Se sacralitzen com a encarnacions d'aquests valors. Es tracta d'un col·lectiu nombrós en moltes societats occidentals, sovint superant el terç de la població.

Cosmovisió moderna

Aquesta cosmovisió suposa una «revolució copernicana» perquè l'individu, i l'individualisme, ocupen el lloc central del marc interpretatiu. Si la nació, i la tradició mítica que s'hi vincula, era el criteri principal d'avaluació pública, ara ho és l'indi-

vidu, entès com la «mesura de totes les coses». El pensament crític i la ciència ocupen el lloc de la tradició, tot i que es tracta d'una visió científica molt vinculada estrictament al que és material i quantificable. Una societat valuosa és la que afavoreix el progrés, entès com a creixement material, en primer terme, de l'individu i, per agregació, del conjunt del col·lectiu.

Un col·lectiu dessacralitzat, que és concebut com un entorn afavoridor del desenvolupament personal, i des del qual es pot abordar l'esfera internacional entesa com a mercat global. Així mateix, no s'espera que l'individu es conformi, ans al contrari, la meritocràcia i la crítica són pilars d'aquesta visió que no és sensible a les diferències de partida perquè la visió meritocràtica se centra en la consecució final i no en la diferència inicial. Progrés i igualitarisme de tracte —no de resultats— són valors centrals que guien la política, així com el materialisme i la pèrdua de qualsevol dimensió transcendent o espiritual. Des d'una percepció més sensible amb la diversitat social, també és possible que, subratllant el valor del mèrit individual, es

En una mateixa persona és possible poder combinar diverses aproximacions en funció de la dimensió social concreta sobre la qual l'individu necessiti posicionar-se o interpretar el món

pugui plantejar el suport diferenciat a qui s'ho mereix, però de manera limitada. Aquest marc interpretatiu acostuma a tenir una base social que també depassa el terç de la població i, sobretot, acostuma a ser hegemònica en gran part de les democràcies occidentals.

Cosmovisió postmoderna

Finalment, la quarta cosmovisió segueix posant a l'individu en el centre, però no el concep fora d'una identitat grupal que ha de conviure, en peu d'igualtat, amb altres identitats i marcs culturals diversos, als quals es valora sense distincions. El valor de la diversitat i la diferència de tracte per aconseguir un mateix resultat marquen una visió del món que entén que tothom hi aporta en la diferència i, per tant, la justícia no pot ser una altra cosa que el tracte diferent del desigual, i hi apareix, com a nuclear, el concepte d'equitat.

Aquestes identitats depassen fronteres o no es conformen a l'àmbit nacional, i són percebudes com tant o més importants que

qualsevol identitat institucionalment fixada. La crítica és valorada i el pensament criticocientífic, com en la cosmovisió moderna, constitueix el criteri habitual d'interpretació del món, però incloent-hi un espai per a l'espiritualitat o la transcendència no compromesa, necessàriament, amb cap religió institucionalitzada. El progrés i el materialisme perden el seu valor central orientador. Tot i que menys nombrosa que les anteriors dues cosmovisions, socialment centrals, la visió postmoderna ha estat sobrerrepresentada en el discurs públic de les darreres dècades, és a dir, ha estat present en elits i mitjans de comunicació en un percentatge superior al de la seva extensió social.

Naturalment, totes aquestes descripcions no són més que una síntesi d'una lògica mental que tendeix a desplegar-se sobre qualsevol qüestió, tot i que en una mateixa persona se'n puguin combinar diverses aproximacions en funció de la dimensió social concreta sobre la qual l'individu necessiti posicionar-se o interpretar el món —família, treball, immigració... La

necessitat biològica de superar les dissonàncies cognitives farà, però, que existeixi un «centre de gravetat» predominant i definidor de la forma d'entendre el món sociopolític de l'individu: pretradicional, tradicional, modern o postmodern.

Per a què serveixen les cosmovisions socials?

Les cosmovisions socials són claus per entendre millor la realitat sociopolítica actual, en què, per primera vegada a la història, conviuen en una mateixa societat quatre grans sistemes de valors i de comprensió de la realitat sociopolítica sense que n'hi hagi un de clarament hegemònic. Això està generant friccions importants que difícilment es poden resoldre sense la necessària comprensió i empatia. Cal comprensió per entendre les lògiques subjacents en arguments que ens poden semblar «poc raonables» quan no observem que aquest judici es produeix des del nostre propi marc inconscient, per comprendre que existeixen cosmovisions diferents amb la seva pròpia coherència interna. I cal empatia perquè

Per primera vegada a la història, conviuen en una mateixa societat quatre grans sistemes de valors i de comprensió de la realitat sociopolítica sense que n’hi hagi un de clarament hegemònic

Taula 1
Les quatre cosmovisions socials

	COSMOVISIÓ 1 Pretradicional	COSMOVISIÓ 2 Tradicional	COSMOVISIÓ 3 Moderna	COSMOVISIÓ 4 Postmoderna
Prevalença social	Reduïda	Àmplia	Molt àmplia	Menys àmplia
Influència política	Nul·la	Mitja	Alta	Mitjana/alta
Pensament crític	Molt limitat	Limitat	Racional-econòmic	Racional ampli
Grup de referència	Clan —família extensa—	Nació —etnogrup—	Món —mercat—	Gaia —biosfera—
Empatia	Limitada al clan —familiar—	Limitada a la nació —etnogrup—	Universal —cognitiva, poc emocional—	Universal —cognitiva i emocional—
Concepció de la justícia	Defensa de les necessitats pròpies	«Llei i ordre»	Igualitarista —drets humans—	Equitat —drets individuals i col·lectius—
Valors i actituds	Fidelitat als seus, Valentia, Pro activitat, Masclisme, LGTBIfòbia, Xenofòbia	Religiositat, Patriotisme, Ètica del treball, Valoració de la família, Masclisme, LGTBIfòbia, Xenofòbia	Individualisme, Materialisme, Pragmatisme, Meritocràcia, Ètica de l'esforç, Tecnocràcia, Insensibilitat cap a la diferència	Multiculturalitat, Ecologisme, Solidaritat, Idealisme, Relativisme, Antijerarquia
Conflictivitat	Alta: impulsivitat, valors de domini	Mitjana: Reacció davant amenaces —percebudes— a l'etnogrup i/o la tradició	Baixa: tensió amb posicionaments no materialistes o que valoren el col·lectiu per sobre de l'individu	Baixa: tensió amb posicionaments materialistes, tradicionals

Font: Elaboració pròpia.

cal entendre que aquests posicionaments tan divergents es construeixen sobre valors, és a dir, com el seu nom indica, sobre qüestions idiosin-

cràtiques, nuclears i valuoses per a l'individu que s'identifica amb elles, i no les podem interpretar com «mala fe», «ganes de fer mal».

Sovint poso l'exemple d'una escola a la qual arriben quatre famílies buscant el millor per als seus fills. El tutor els pregunta què esperen

Dels EUA ens arriba el concepte de «guerres culturals», però seria més exacte dir que són xocs entre cosmovisions

d'ell. Una família contesta que el millor que pot fer és ensenyar-los les «quatre regles» i deixar-los a ells la resta perquè desconfien del sistema i creuen que els allunyarà de la lleialtat al seu clan; la segona família reclama al mestre que faci dels seus fills «homes —i dones— de bé», que puguin donar resposta al que el seu país i la societat espera d'ells; la tercera vol que els hi doni eines per a prosperar, que els faci competents per enfrontar-se a un món on sobreviure i guanyar, que faci el possible perquè els seus fills siguin els millors; la quarta, finalment, li demana que aconselleixi que els seus fills i filles es realitzin i busquin la seva felicitat, tot expressant allò que porten dins i els fa únics.

Pot semblar un acudit, però la imatge, necessàriament sintètica, no està gaire lluny de la realitat. Naturalment, encaixar aquestes quatre demandes alhora és quelcom gairebé impossible perquè, senzillament, ara ho podem dir així, parteixen de cosmovisions diferents. El més important de l'exemple, però, és adonar-se que les quatre famílies volen el millor

per als seus fills, a totes elles els mouen uns valors en els quals creuen fermament, i des del quals també valoren el món polític i les actuacions públiques.

Dels EUA ens arriba el concepte de «guerres culturals», però seria més exacte dir que són xocs entre cosmovisions. Aquestes tensions latents són utilitzades en la política actual, fins i tot sense conèixer les seves bases, amb fins electorals i es troben en l'origen de la creixent polarització. No es tracta de tensions ideològiques sobre prioritats en les polítiques públiques que poden gestionar-se en el marc d'un debat racional, per tens que sigui, sinó de confrontacions d'emocions generades per sistemes de valors contradictoris, però sovint invisibles, per inconscients o assumits des de diferents concepcions de la «normalitat», és a dir, des de les diferents cosmovisions.

Així, doncs, la primera utilitat de les cosmovisions socials, enteses com a eina, és ajudar-nos a entendre millor la societat on vivim, i les causes dels fenòmens que s'hi donen. Des d'un punt de vista aplicat, tenir-les en

compte per part d'administracions i representants polítics també pot contribuir en àmbits diversos.³

1. Augmentar l'eficàcia de les polítiques públiques

Si tenim en compte les cosmovisions de la ciutadania a què adrecem les polítiques, de la mateixa forma que ens és imprescindible considerar la seva edat, gènere, classe social o nivell de formació, podrem entendre el perquè dels seus comportaments i actuar més directament sobre l'arrel de les seves causes. Així mateix, podem segmentar-la d'una manera més precisa. Introduir aquest eix d'anàlisi i acció pot recordar i suposar un pas endavant similar a la darre-ra incorporació d'un eix d'anàlisi en polítiques públiques com el que va suposar el gènere. És important no confondre-les amb la ideologia entesa com l'eix esquerra-dreta, o el suport electoral, tot i que hi hagi partits amb

3 GABARRÓ; LÓPEZ, *Las cosmovisiones sociales: La pieza que faltaba. El desarrollo integral de la ciudadanía y su impacto sociopolítico*; GABARRÓ; LÓPEZ, *Cosmovisiones sociales. Nuevo eje de análisis para el diseño de Políticas Locales: los niveles de conciencia cívica*.

Es pot votar, per exemple, un partit d'esquerres per solidaritat de classe, per la seva contribució a l'estabilitat, per defensar els drets LGBTI... És a dir, amb predomini de marcs valoratius diferents i lògiques distintes

una base electoral on predomini una cosmovisió concreta. Però es pot votar, per exemple, un partit d'esquerres per solidaritat de classe, per la seva contribució a l'estabilitat, per defensar els drets LGBTI... És a dir, amb predomini de marcs valoratius diferents i lògiques distintes.

2. Millorar la comunicació dels representants polítics i les administracions amb la ciutadania

Sens dubte, conèixer què resulta més ressonant en relació amb una problemàtica i què resulta prioritari per a cada perfil de persona és molt útil. No, no es tracta de pur màrqueting polític, sinó de ser sensibles als valors, les preocupacions i les narratives diferents que té la ciutadania, allò que la mobilitza i fa més entenedores les accions. És connectar i respectar aquests diferents marcs. Per exemple, no és suficient defensar la immigració apel·lant el valor de la diversitat i quedar-se aquí. Perquè, certament, aquesta només és una prioritat per a la cosmovisió postmoderna. Per què no apel·lar alhora, i sense plantejar-ho com un element de contradicció, a la contribució econòmica —cabdal en

la cosmovisió moderna— i subratllar l'interès per defensar una integració que no posi en risc la identitat i referents locals —cosmovisió tradicional? Donar per fet que aquests dos objectius o condicions per a les polítiques migratòries tenen menys importància que el valor de l'acollida i la diversitat és oblidar una part significativa de la societat, que podria sumar-se a donar suport a aquestes polítiques si aquestes incloguessin les seves lògiques de legitimació i fossin sensibles a les respectives preocupacions.

3. Millorar la cohesió social. Reduir la polarització

La societat no és homogènia, i no podem forçar la ciutadania a acceptar una narrativa que no li és pròpia. Aquesta situació sovint genera o bé indiferència —«això no va amb mi»— o bé reacció automàtica emocional —«això no pot estar bé si aquesta és 'la música', més enllà del contingut». La comprensió i l'empatia es faciliten quan es pren consciència de la convivència de cosmovisions en les nostres societats. Tot i que aquesta diversitat pot ser explotada per a la confrontació, conèixer l'origen de

moltes tensions és el primer pas per actuar en el camí de la reducció de la polarització. L'«altre» deixa de ser un desconegut, en el millor dels casos, o un dimoni, en el pitjor. I s'inicia el camí de la política sense antagonismes radicals que es reforcen mútuament. Les posicions «anti» sovint aconseguixen el que no pretenen: reforçar el seu contrincant.

4. Millorar el treball transversal en les administracions públiques

També les organitzacions poden ser analitzades des de les cosmovisions. Els departaments de les administracions públiques encarregats d'unes mateixes polítiques no només s'assemblen a les seves competències i estructura, sinó que sovint treballen des de l'assumpció d'una cosmovisió o una altra de manera inconscient. La mirada d'un departament de Participació acostuma a diferenciar-se de la d'un departament d'Hisenda en els valors que promou activament o passivament. Treballar els biaixos que això genera, no només facilita la transversalitat en el treball intern i les actuacions, sinó més coherència

Des de la consecució de la separació entre Església i Estat, la formació moral o la transformació interior són temes que queden al marge de les administracions

global en les polítiques i la possibilitat de generar organitzacions *turquesa*, que traspassen aquestes limitacions.⁴

Addenda. Del mode fotografia al mode pel·lícula: l'evolució dels valors de la ciutadania

Aquest text presenta de manera sintètica la utilitat de tenir en compte les cosmovisions socials plantejant-les com ja donades, com si es tractés d'una fotografia fixa de les nostres societats. Pot resultar molt útil sense plantejar-se si es poden produir canvis en el temps en la distribució social de les cosmovisions i a què es deuen. Tanmateix, també existeixen evidències per entendre-les des d'una perspectiva evolutiva, tant dels individus com de les organitzacions i les societats.⁵

4 A LALOUX, *Reinventar las organizaciones*, l'autor aplica la mirada de les cosmovisions al món de les organitzacions, tot analitzant casos de les anomenades organitzacions *teal* o *turquesa*, amb un tipus de funcionament que trenca amb les lògiques de treball i de missió de les cosmovisions 2, 3 i 4, i se situa en un marc integral.

5 KEGAN (et al.), *An Everyone Culture: Becoming a Deliberately Developmental Organization*; WADE, *Changes of Mind: A Holonomic Theory of the Evolution of Consciousness*; WILBER, *A Theory of Everything: An*

Des d'aquesta perspectiva, caldria preguntar-se com es pot contribuir des de les administracions públiques a aquesta evolució? Podria formar part de l'agenda política? La correlació entre certs problemes i actituds socials i les cosmovisions és clara.⁶ De fet, la intuïció que alguns objectius socials i polítics són inabastables sense una transformació interior és cada dia més present com, per exemple, en la iniciativa internacional sobre els Objectius de Desenvolupament Interior⁷, que planteja que l'Agenda 2030 difícilment es complirà sense que avancin aquests IDG —en les seves sigles en anglès.

Es tracta, sens dubte, d'un tema complex, perquè des de la consecució de la separació entre Església i Estat, la formació moral o la transformació interior són temes que queden al marge de les administracions. No obstant, des d'una

mirada nova, del segle XXI, val la pena plantejar quines eines es poden donar a la ciutadania perquè prengui consciència del seu marc de valors i les conseqüències que implica. El nivell d'autoconeixement i evolució personal no és un tema individual, sinó col·lectiu, perquè està en l'arrel de tots els reptes polítics que, com a país, i com a humanitat, afrontem. Ignorar aquesta dimensió és, sens dubte, un punt cec de la política i la transformació social. ■

Integral Vision for Business, Politics, Science and Spirituality; KEGAN, *The Evolving Self. Problem and Process in Human Development*.

6 HEDLUND-DE WITT, «Rethinking sustainable development: Considering how different worldviews envision "development" and "quality of life»»; WILBER, *Trump y la posverdad*.

7 Vegeu: <www.innerdevelopmentgoals.org>.

■ Bibliografia

BECK, Don (et al.). *Spiral Dynamics in Action: Humanity's Master Code*. Chester (UK): John Wiley & Sons, 2018.

CEO. «Enquesta Sobre Civisme i Valors a Catalunya» [en línia]. Disponible a: <www.ceo.cat>.

DE VRIES, Bert. J. M.; PETERSEN, Arthur. C. «Conceptualizing sustainable development. An assessment methodology connecting values, knowledge, worldviews and scenarios» [en línia]. A *Ecological Economics*, núm. 68, pàg. 1006-1019, 2009. Disponible a: <www.sciencedirect.com>.

DE WITT, Annick (et al.). «A new tool to map the major worldviews in the Netherlands and USA, and explore how they relate to climate change». A *Environmental Science & Policy*, núm. 63, pàg. 101-112, 2016.

GABARRÓ, Daniel; LÓPEZ, Jaume. *Las cosmovisiones sociales: La pieza que faltaba. El desarrollo integral de la ciudadanía y su impacto sociopolítico*. Lleida: Boira Editorial, 2019.

GABARRÓ, Daniel; LÓPEZ, Jaume. *Cosmovisiones sociales. Nuevo eje de análisis para el diseño de Políticas Locales: los niveles de conciencia cívica*. Lleida: Boira Editorial, 2021.

HEDLUND-DE WITT, Annick. «Rethinking sustainable development: Considering how different worldviews envision "development" and "quality of life"» [en línia]. A *Sustainability*, vol. 6, núm. 11, pàg. 8310-8328, 2014. Disponible a: <www.mdpi.com>.

HERTINGTON, Marc J.; WEILER, Jonathan. *Prius or Pickup? How the Answers to Four Simple Questions Explains America's Great Divide*. Boston i Nova York: Houghton Mifflin Harcourt, 2018.

KEGAN, Robert. *The Evolving Self. Problem and Process in Human Development*. Cambridge (US): Harvard University Press, 1983.

KEGAN, Robert (et al.). *An Everyone Culture: Becoming a Deliberately Developmental Organization*. Boston: Harvard Business Review Press, 2016.

LALOIX, Frederic. *Reinventar las organizaciones*. Barcelona: Arpa i Alfíl Editores, 2016.

NILSSON, Artur (et al.). «Beyond 'Liberals' and 'Conservatives': Complexity in Ideology, Moral Intuitions, and Worldview Among Swedish Voters». A *European Journal of Personality*, núm. 34, pàg. 448-469, 2020.

TORMOS, Raül. *Els valors dels catalans. Àmbits, perfils i perspectiva comparada*. A *Monografies*, núm. 10. Barcelona: Centre d'Estudis d'Opinió, 2021.

WADE, Jenny. *Changes of Mind: A Holonomic Theory of the Evolution of Consciousness*. Albany (NY): State University of New York Press, 1996.

WILBER, Ken. *A Theory of Everything: An Integral Vision for Business, Politics, Science and Spirituality*. Boulder (Co): Shambhala Publications, 2000.

WILBER, Ken. *Trump y la posverdad*. Barcelona: Kairós, 2018.